

ПОПОВИЧ НАТАЛІЯ ГРИГОРІВНА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ І ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ БАГАТОМОВНОСТІ В КРИМУ

Процес змін і перетворень триває, кожна галузь людської діяльності (наука, культура, виробництво) відчуває це. Політика держави в галузі культури вже стала національною, загальнодержавною, але все ще потребує корегування. Завдяки своєчасному усвідомленню важливості цього питання, активізувався процес моделювання змістовних і методичних засад державної культурної політики, окреслено критерії оптимального функціонування культури в суспільстві.

За умов нових політичних, економічних і культурних переутворень у суспільстві просто не можливо не враховувати ту культурну ситуацію, що склалася. Визначаючи її національні й регіональні особливості, можна помітити, що якість суспільного життя людини визначається станом у галузі культури. Суспільні відносини виступають і регулятором і результатом функціонування культури. Проведення аналізу такої ситуації не можливе без врахування реалій поліетнічної структури України. Сучасні етнічні процеси, які тривають, характеризуються етнічною консолідацією українського народу, підвищенням його національної самосвідомості, формуванням спільних рис культури й побуту на тлі національних традицій і сучасних досягнень людства. Відзначається й подальше зближення етнічних груп, територіальних діалектів, широке застосування української літературної мови в усному розмовному мовленні.

Деякі дослідники прогнозували в Україні етнічний розкол суспільства, назрівання етноконфліктів, громадянської війни, але ніхто не заперечуватиме, що інтенсифікація міжнаціональних відносин здатна протидіяти розколу суспільства на національні табори. З цієї точки зору культура й мова нині стають тим підґрунтям, на якому будується стабільне суспільство. Щоб досягти цієї стабільності кожна культура і мова повинні відроджуватись і розвиватись шляхом вдосконалення, не нехтуючи міжетнічними зв'язками.

Мова є могутньою силою, що об'єднує людей. Але вона здатна й розмежовувати їх. Група, яка використовує певну мову, підтримує традиції певної культури, вважає всіх, хто розмовляє такою ж мовою і дотримується таких же традицій, своїми, а людей, які розмовляють їхшими мовами або діалектами – чужими. Наявність різномовних підгруп в середині нації може бути причиною глибоких, тривалих непорозумінь і конфліктів. Тому важко переоцінити значення спільної мови, що підтримує згуртованість суспільства, особливо в умовах функціональної багатомовності. У мові знаходять відображення спільні знання людей про традиції, які склалися, про сучасні події. Вона сприяє формуванню відчуття групової єдності, групової ідентичності. Наприклад, керівники країн, що розвиваються, та країн, де існують племенні діалекти, прагнуть того, щоб була прийнята єдина національна мова, щоб вона розповсюджувалася серед груп, які нею не розмовляють, розуміючи значення цього чинника для згуртування всієї нації й боротьби з племінною розрізненістю. При спілкуванні різними мовами передача культурних зразків стає не можливою, не кажучи вже про просте порозуміння.

Мова виникла і функціонує для контакту й зв'язку, її функція – зближувати людей, хоч люди, на жаль, не завжди прагнуть цього і не завжди готові до цього. У решті решт, ми шукаємо зближення, зв'язків між націями, релігіями, культурами через подолання як мовних, так і психологічних бар'єрів. Інакше це призводить до національно-етнічних конфліктів, внутрішньої кризи суспільства, а далі – до кризи правління. Як відомо, культура відбиває специфічні сторони життя народу. Культура, як і мова, поєднує національні особливості з інтернаціональними. Специфіка культури обов'язково відбивається в мові, в її словниковому складі - найкращими надбаннями культури ми оволодіваємо завдяки мові. До розуміння й прийняття культури людина проходить через мову. Кожен з народів має свою етноспецифічну культуру, відбиту у фольклорі, музиці, мистецтві тощо. Кожна людина - представник народу, має право обирати свій шлях до культури своєї нації, ставлячи за мету пройти весь культурно-історичний шлях народу, оволодіти найкращими його здобутками. Культура існує в суспільстві завдяки засвоєнню і розвитку її цінностей і норм.

У наукових статтях і фундаментальних працях мова визначається як вид культури і як її невід'ємна складова. Мова – явище суспільне. Нею не можна оволодіти поза суспільною взаємодією, тобто без спілкування з іншими людьми. Мову характеризує високий ступінь пристосованості до потреб людини, без неї спілкування між людьми здійснювалося б значно примітивніше.

Злившись з культурою настільки, що кожне нове явище в суспільній культурній спадщині обов'язково пов'язане зі змінами в мові, вона впливає і змінює культуру, так само культура може активно допомагати чи заважати розвиткові та розповсюдженню мови. У цьому її немеркнуче значення як основного комунікативного засобу. Культура й мова настільки нерозривні, що, навіть на рівні перекладу письмових текстів з однієї мови на іншу, фахівці повинні мати уявлення про культуру обох народів аж до найспецифічніших і найтонших її рівнів, а не просто досконало володіти технікою перекладу.

Цінності культури й мови можна вважати збереженими тільки в тому випадку, коли вони беруть участь у формуванні духовного світу особистості. Розповсюдження культурних цінностей звичайно відбувається через систему освіти та виховання, заклади культури. Якщо коротко схарактеризувати стан системи освіти у світовому масштабі, то становище, в якому вона знаходиться можна назвати кризовим, навіть у найрозвинутіших країнах.

Раніше самоутвердження людини здебільшого здійснювалося на базі освіти, нині ж падіння престижу освіти, втрата інтересу до отримання знань взагалі, знецінення знань - є тривожним симптомом зниження

професійного рівня працюючого населення, невисокого культурного рівня людей, виникнення та посилення таких негативних тенденцій, як схильність до криміногенної поведінки, ріст конфліктності, агресії, також конформізму і соціальної апатії. Тому перед інтелігенцією України стоїть важливе і серйозне завдання – формування духовно багатой і освіченої людини. Виконання такого завдання неможливе без успішного оволодіння державною національною мовою. І тут також не можна не враховувати і замовчувати етнічний чинник.

До створення самостійної української держави українська мова, хоч законодавчими актами і була проголошена як державна, функціонувала на достатньо низькому рівні. Для неї були закриті такі галузі людської діяльності як політика, здебільшого вища й середня освіта, наука. На півдні України українська мова існувала насамперед на побутовому рівні та як предмет шкільної програми, а спеціалісти з української мови готувалися на єдиному на весь Крим філологічному факультеті Сімферопольського державного університету. Зрозуміло, що за таких умов не можливий був повноцінний розвиток, ріст і збагачення мови. Тривалий процес витіснення української мови, процес насильницької асиміляції звичайно збіднив її багатючі можливості. Через суцільну русифікацію багато хто взагалі втратив рідну мову.

Нині стан соціального середовища та тенденції розвитку самої мови в Кримській республіці примушують зосередити пильну увагу на її сучасному функціонуванні. Чинник мовного взаємовпливу в умовах багатомовності, роль української мови в сучасному суспільному житті України взагалі та Криму зокрема, залежність удосконалення виробничих, соціальних і міжнаціональних відносин від стану й функціонування української мови останнім часом ставлять в центрі уваги усвідомлення ситуації, що склалася в нашому регіоні, і залишають цю проблему актуальною.

Стан української мови за умов функціональної багатомовності південної України, на щастя, не можна характеризувати як кризовий, не можна говорити й про конфронтацію, про критичний накал. Політики, вчені, звичайні люди шукають і знаходять можливі шляхи й засоби вирішення мовних проблем. Як відомо, щоб якнайкраще розв'язати їх, щоб, насамперед, запобігти етнічним конфліктам, потрібно орієнтуватися на етнотому.

Усе, що відбивається в суспільстві, що характеризує його стан, усе відбивається на функціональному аспекті мови. Саме мова відображає взаємовідносини людей і результати її контакту з іншими національними мовами, а також ставлення до мови самих носіїв цієї мови, адже рідна мова – один з основних елементів національної самосвідомості.

Цілком закономірним є той інтерес, який відчуваємо до вивчення української мови як державної, коли зростає роль і значення її в усіх галузях людської діяльності.

Ставши на такі позиції, можна планувати й бачити перспективи розвитку мови в нашому регіоні. Специфіка, як зазначалося вище, саме пов'язана з етнічними чинниками, з тим, що поряд живуть і розвиваються три основні мови спілкування: українська, російська, кримськотатарська, кожна з яких набула широкого розповсюдження.

Іноді можна почути, розмови про український націоналізм в Криму, а інтернаціоналістами, виявляється, можуть бути тільки ті, що розмовляють російською мовою та з презирством ставляться до мов народів, які мешкають пліч-о-пліч. Переконані, що оволодіння державною мовою повинно проходити у тісному зв'язку з рідною мовою, чи то російською, чи то кримськотатарською. Для носіїв останньої цей процес є найважчим. Це пов'язано з тим, що кримські татари двомовні. Тобто вони здебільшого однаково добре володіють і російською і рідною мовою, а труднощі в засвоєнні державної мови виникають саме через інтерференційний вплив російської мови. Дуже важливим тут є широке вивчення української мови як державної серед усіх національностей Криму за повного сприяння їх культурно-мовним, політичним, соціальним та етнічним портебам.

У багатомовному Криму домінує спілкування російською мовою, як мовою міжетнічною. Система середньої та вищої освіти функціонує російською мовою. Вона є мовою міжнаціонального спілкування, бо в тій етнічній ситуації, що склалася, важко уявити, як по-іншому могло б бути. Усі ми прекрасно розуміємо, що жоден народ не може жити в ізоляції від інших. Поряд з одним основним народом існує кілька менших – національні меншості. Конфлікти, які розхитують етнічні стосунки, негативно відбиваються на стані мов. Важко долаючи психологічний бар'єр, більшість населення все ж приходять до прийняття української мови як загальнодержавної на всій території Криму. Подолання цього психологічного бар'єру в процесі оволодіння живим мовленням дуже складна й серйозна проблема, яка потребує окремого дослідження.

Упевнені, що напруженість у міжнаціональних мовних стосунках не відбиває і не є результатом (оскільки це явище соціальне) напруженості чи кризи й усередині самої культури. Національна мова, національна культура в умовах багатомовності не тільки мають право на життя, а й повинні розвиватися, бо культура й мова нації – це частка культури людства, частка світової культури, нарешті, та частка, без якої не існує й не буде ніколи існувати цілого.